

Sektionen för Hälsa & Samhälle
Sociala Omsorgsprogrammet

Jens Backström

Obstinat och rabiät eller lat och flat?

En diskursanalys av medias framställning av
socialtjänsten.

Zealous or Uncommitted?

A discourse analysis on how the social services are
portrayed in the media.

2009-10-08

Handledare:
Cecilia Lindskov

Examinator:
Sven-Erik Olsson

Betyg: [ifylls av examinator]

Abstract

The aim of this essay was to deepen the knowledge of how child-protection-work is illustrated by massmedia. The essay takes its stand in discourse analysis to explain what image is displayed of social work concerning child-protection that is published in news media during 2007 in one of Sweden's most read evening-papers. The result of the study is that social workers involved in child-protection-work often are categorized as either too zealous or too uncommitted, in the media. The result reflected the current discourse concerning how social workers do their duties in the modern society.

Keywords

Child protection, media, discourse analysis, social constructionism, risk society.

Tack

E, mitt djupaste, mest ödmjuka tack går till dig! Detta hade aldrig gått vägen utan dina uppmuntrande ord, glada tillrop och eviga entusiasm.

Cecilia, jag hoppas det går vägen för Dig och Din opponering, tack för att Du tog Dig an mig med så kort varsel.

Mor, far och bror, ni har alla uppmuntrat och försökt motivera mig till att slutföra detta arbete. Jag tackar er för detta.

Klassen, ni har under hela min studieperiod uppmuntrat och försökt motivera mig till att fixa slutföra arbetet, kanske gör jag det nu?

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning.....	s. 1
1.1 Syfte.....	s. 1
1.2 Frågeställning.....	s. 1
2. Bakgrund.....	s. 1
3. Tidigare forskning.....	s. 2
4. Teoretiska utgångspunkter.....	s. 4
4.1 Becks risksamhälle.....	s. 4
4.2 Socialkonstruktionism.....	s. 5
5. Metod.....	s. 6
5.1 Kritisk diskursanalys.....	s. 7
5.2 Sökprocessen.....	s. 8
5.3 Urval.....	s. 8
5.4 Bearbetning av empiri.....	s. 9
5.5 Etiska överväganden.....	s. 9
6. Metoddiskussion.....	s. 9
6.1 Kritisk granskning av undersökningens metod.....	s. 10
6.2 Validitet, reliabilitet och reflexivitet.....	s. 11
7. Resultat och resultatanalys.....	s. 12
7.1 Socialtjänsten som "Lat och Flat".....	s. 12
7.1.1 Analys.....	s. 14
7.2 Socialtjänsten som "Obstinat och Rabiät".....	s. 14
7.2.1 Analys.....	s. 15
7.3 Socialtjänsten som "Förstående och Resonlig".....	s. 16
7.3.1 Analys.....	s. 16
8. Konklusion.....	s. 17

Referenser

1. Inledning

Anledningen till att jag har valt att skriva om hur media gestaltar socialtjänsten är att jag själv har börjat arbeta som barnavårdsutredare på en socialförvaltning i Skåne. Jag har uppfattat att socialtjänsten i pressen utmålas som någonting negativt, och då i synnerhet i ärenden som på något sätt rör barnavård. Syftet med min undersökning var att granska hur socialtjänsten framställs i massmedia. Jag anser undersökningen vara motiverad utifrån att jag som socialsekreterare behöver vara införstådd med hur massmedia konstruerar en bild av socialtjänsten för att på bästa sätt kunna bemöta framtida klienter. Utöver mitt eget intresse tror jag att gemene man kan ha nytta och glädje av uppsatsen och dess resultat för att själva kunna bilda sig en uppfattning om hur massmedia påverkar konstruktionen av den upplevda verkligheten.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen var att med hjälp av diskursanalytiska verktyg undersöka vilken bild massmedia gestaltar och skapar av socialtjänstens arbete med barnavårdsärenden.

1.2 Frågeställning

Utifrån ovanstående syfte har jag valt att skapa följande frågeställning;

- Hur gestaltas socialtjänsten i massmedia?

2. Bakgrund

Hadenius och Weibull (2003) beskriver att drygt 80 % av Sveriges befolkning dagligen läser en dagstidning. Giddens (2003) beskriver hur massmedia påverkar varje människas vardagsliv samt att massmedia ger oss tillgång till kunskap vilken i sin tur påverkar hur vi ser på vår omvärld och våra attityder till den. Enligt Blomberg (et. al. 2004, s. 13) har massmedia makten att bestämma vilka ämnen som förs upp på dagordningen och kan på så vis "... forma den allmänna opinionen ...".

Lundström (2004) menar att de texter som är kritiska mot hur det sociala arbetet bedrivs ofta handlar om situationer där det kan uppfattas att de sociala myndigheterna gått för långt i sin maktutövning, att de har "... trampat på individen." (s. 239). Fokus i dessa

texter ligger ofta på den lilla, utsatta människan som inte har något att sätta emot när socialtjänsten klampar in.

3. Tidigare forskning

Den mesta forskning som stått att finna kring hur socialtjänsten gestaltas i massmedia har genomförts i Storbritannien. Lundström (2004) förklarar detta med att det i Storbritannien förekommit ett antal fall, i synnerhet barnavårdsärenden, under de senaste trettio åren vilka fått stor massmedial uppmärksamhet. Budskapet i den engelska forskningen är att massmedia förmedlat en bild av att de sociala myndigheterna sällan eller aldrig gör rätt. Antingen gör de onödigt kraftiga interventioner i familjer, alternativt gör de för lite eller ingenting utan ser passivt på medan barn far illa i sina hem.

Cohen (2002) bekräftar denna bild av hur socialarbetaren gestaltats i massmedia men tar i ytterligare lite, enligt honom utmålades socialarbetaren som antingen överdrivet nitisk alternativt oförstående på gränsen till mesig, enligt hans forskning beskrevs socialarbetare i Storbritannien som; ” ... middle-class folk devils: either gullible wimps or else storm troopers of the nanny state; either uncaring cold hearted bureaucrats for not intervening in time to protect the victim or else over-zealous, do-gooding meddlers for intervening groundlessly and invading privacy.” (s. xiv).

Lundströms (2004) egen forskning består av två delar varav den första är en kvantitativ undersökning kring hur socialtjänstens barnavårdsarbete skildras utifrån vardagsrapporteringen i massmedia. I denna undersökning har han granskat artiklar dels från lokalpress men även från rikstäckande tidningar. Han har kategoriserat artiklarna utifrån om de ger en positiv eller negativ bild av socialtjänsten. Noterbart är att andelen negativa artiklar var mindre än väntat, cirka 25 procent, men författaren menar att det under perioden då undersökningen genomfördes inte skedde några dramatiska barnavårdsfall vilket kan förklara den låga procentsiffran. Det Lundström också noterade var att socialtjänsten oftare omnämndes i positiva ordalag i lokalpressen än i den rikstäckande pressen.

Den andra delen av Lundströms undersökning består av en kvalitativ diskursanalys grundat på två artiklar som beskriver två fall där barn misshandlats till döds. Lundström

poängterar att hans empiri (två artiklar) inte ger en representativ bild av verkligheten men att de utgör ett gott exempel på hur massmedia skapar och vidmakthåller vissa diskurser. Lundström lyfter i sitt resultat tre genomgående drag. För det första skapas en diskurs som säger att det hemska som hänt borde ha kunnat uppmärksammas och förhindras av socialarbetaren om denne bara hade gjort vad den skulle och agerat efter sitt sunda förnuft. För det andra skapas en diskurs i vilken socialarbetaren gör intrång i den idealiska familjen, kränker deras integritet, resolut vägrar att lyssna på sina klienter och hellre faller än friar. Den tredje diskursen innebär att man som läsare inte får veta något om socialarbetarens syn på fallet i fråga, läsaren får inte veta varför socialarbetaren handlat som han/hon gjort (Lundström 2004).

Ferguson (2002) beskriver hur han i sin forskning noterat att socialarbetare som arbetar med barnavårdsutredningar i stor utsträckning är rädda för att göra fel, antingen genom att göra för lite eller för mycket. Ferguson utgår i sin forskning ifrån Becks teorier om risksamhället och dennes tankar om att dagens samhälle i många hänseenden letar efter en syndabock att ställa till svars för tragiska händelser som sker. Många gånger är det socialarbetaren som ställs till svars för om ett barn far illa i hemmet. Socialarbetaren har inte gjort sitt jobb tillräckligt bra. Socialarbetaren har inte klarat av att skydda ett oskyldigt barn. Socialarbetaren har inte på ett kompetent sätt kunnat bedöma och agera utifrån risken att barnet på något vis far illa. Ferguson menar att de professionellas auktoritet undermineras genom att ifrågasättas och att massmedia spelar en stor roll i denna process.

Ayre (2001) har undersökt medias roll i skapandet av ett klimat som präglas av "... fear, blame and mistrust which seems to have become endemic within the field of child protection." (s. 887). Ayre identifierar tre diskurser för hur massmedia gestaltar socialtjänstens barnavårdsarbete. Den första diskursen handlar om att media förstärker allmänhetens rädsla för att barn skall utsättas för allvarliga brott. Han menar att bilden media skapar tolkas som att risken att barnen skall utsättas för allvarliga brott är väldigt hög, vilken den i själva verket inte är. Ayre menar även att rädsla-begreppet går att applicera på dem som arbetar inom socialtjänsten med barnavård men att deras rädsla grundas i att bli uthängd i media som inkompetent och ansvarig för ett barns lidande. Den andra diskursen handlar om att media skapar en bild av socialarbetaren som opålitlig.

Inom denna diskurs förmedlas bilden av att socialtjänsten aldrig gör rätt, antingen gör de för mycket utan att ha fog för det eller så gör de alldeles lite trots att de vet om att ett barn far illa. Den tredje diskursen handlar om att media förmedlar bilden av att socialtjänsten är dem som är ansvariga för att barn far illa. Denna diskurs innebär att socialtjänsten skall ställas till svars för hur det som skett kunnat tillåtas ske. Ayre kommer utöver dessa tre diskurser fram till resultatet att media ofta tvingas författa sina berättelser utifrån en enda informationskälla, vilken ofta är kritiskt inställd till socialtjänsten. Detta menar han beror på att chefer inom socialtjänsten ser media som en fiende utifrån att de utmålar socialtjänsten som inkompetent på olika sätt vilket i sin tur får som konsekvens att cheferna inte vill ställa upp med information till media. Ayre menar att detta blir en negativ kedja, att media och socialtjänsten kommer längre och längre ifrån varandra när båda parter egentligen kanske skulle tjäna på ett samarbete. Ayre lyfter i samband med detta aspekten att allmänheten inte har kunskaper om hur socialtjänsten arbetar och fungerar varför massmedias rapportering på ett sätt blir allmänhetens sanning och verklighet.

4. Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt ämnar jag beskriva vilka teoretiska utgångspunkter jag har använt mig av för att genomföra denna studie. Att använda sig av olika teoretiska utgångspunkter under en undersökning kan liknas vid att använda olika sorters glasögon med vilka man ser på fenomen ur olika synvinklar. Hartman (2004) beskriver att en teori kan ha två ändamål; att förklara ett fenomen alternativt förutsäga något rörande ett fenomen. För mig handlar det i detta arbete om att förstå ett fenomen, att upptäcka förklaringar och se nya saker som annars ej kunnat upptäckas.

4.1 Becks risksamhälle

Ulrich Beck (2000) beskriver det moderna samhället som ett "risksamhälle". Med detta menar han att den industriella revolutionen och de samhällsomdaningar som följt av denna förändrat samhället markant. Tidigare handlade tillvaron till stora delar om att skaffa mat för dagen. Idag finns det ett överflöd vilket fått till följd att människan nu kan fokusera på andra saker. Beck menar att tillvaron idag handlar om att identifiera risker och faror och eliminera dessa. Farorna finns både i det stora och det lilla, Beck menar att det skett en globalisering av "farosfären", som exempel på detta tar Beck

Tjernobyk Katastrofen. Ett misstag på en plats i världen påverkar hela omvärlden, det går inte längre att tänka att ”det är deras problem”. Kärnkraften ansågs fram till Tjernobylolyckan vara en trygg och säker energiförsörjare. Efter katastrofen då Tjernobyk förstördes i en härdsmlta och stora områden kontaminerades med nukleärt nedfall gick det inte längre att lita på någonting. Kunde kärnkraften som tidigare ansetts vara utan risker ställa till sådan förödelse, vilka andra faror fanns då inte ute i det övriga samhället. Ingenting var längre säkert.

Enligt Beck (2000) existerar inte risker och faror som man inte känner till, ungefär som i uttrycket ”det jag inte vet tar jag inte skada av”. Det är vetenskapsmännens och andra lärdas uppgift att identifiera och informera om faror och risker. För att förmedla detta budskap fyller massmedia en viktig roll. Beck menar att farorna och riskerna är socialt konstruerade och därför föränderliga varför media har ett viktigt uppdrag i att förmedla det senaste vad gäller faror i samhället.

4.2 Socialkonstruktionism

Socialkonstruktionismen är ett sätt att försöka förstå människan. Språket spelar en mycket stor roll för denna förståelse. Vivien Burr (1995) beskriver hur socialkonstruktionismen bygger på fyra grundantaganden vilka jag ämnar beskriva kortfattat.

- Det är viktigt att våga se kritiskt på vedertagen kunskap, att våga granska densamma. De kategoriseringar som finns behöver inte nödvändigtvis vara de sanna eller enda, det kan finnas andra kategoriseringar vilka är mer korrekta. Burr tar som exempel kategorierna man/kvinna, kategoriseringen skulle lika gärna kunna vara smal/tjock.
- Förståelsen av omvärlden är knuten till den tid och kultur personen befinner sig i. Det sätt på vilket jag uppfattar världen kan te sig oförståeligt för en person från en annan kultur eller tid. Det finns ingen uppfattning som är sannare än någon annan.
- Kunskap skapas och upprätthålls genom sociala processer. Individer skapar kunskaper och uppfattningar rörande omvärlden genom olika sorters interaktion i det vardagliga livet.
- Kunskaper och uppfattningar som uppstått genom interaktion mellan individer skapar olika handlingsmönster. I och med att dessa kunskaper och uppfattningar inte är

Burr (1995) berättar att enligt socialkonstruktionismen skapas vår upplevda verklighet genom interaktion mellan människor, framförallt genom det talade och skrivna språket. Språket är en form av aktiv handling och kunskap är något som skapas mellan människor genom kommunikation. Språket blir redskapet för människans skapande av verkligheten. Språket kan ses som ett socialt fenomen vilket kan ligga till grund för konflikter och kamp eftersom det som sägs kan komma att tolkas annorlunda än vad som var menat från avsändaren, språket är inte entydigt. Språket kan även utgöra ett verktyg för personlig förändring. Burr beskriver hur språket är indelat i olika diskurser och att samma ord kan ha olika betydelse inom olika diskurser.

Giddens (2003:89) säger om socialkonstruktionismen att "Verkligheten är med andra ord inte statisk eller fast utan formas genom människors samspel med varandra." Han beskriver människan som en aktiv och kreativ varelse som genom handlingar och kommunikation formar sin verklighet och syn på omvärlden.

5. Metod

I detta avsnitt beskriver jag vilka verktyg jag har använt mig av för att genomföra undersökningen. Hartman (2004) menar att en undersökning behöver vissa regler för att vetenskapliga krav skall kunna uppfyllas, dessa regler menar han anges i de olika metoder som finns för att genomföra ett vetenskapligt arbete. Hartman (2004) beskriver att man i en kvalitativ undersökning inte är intresserad av att undersöka hur många eller hur mycket något förekommer vilket är fallet i kvantitativ metod. Inom kvalitativ metod söker forskaren få en ökad förståelse för ett fenomen, vilket är fallet i min undersökning. Jag vill undersöka hur socialtjänsten **gestaltas** i massmedia, inte hur **ofta** socialtjänsten omnämns. Den metod jag har använt mig av för att analysera mina artiklar är kritisk diskursanalys. Kritisk diskursanalys är en metod som har sin grund i kvalitativ metodteori. I kapitlet **Bearbetning av empiri** beskriver jag hur jag tillämpat den kritiska diskursanalysens verktyg i min analys av min empiri.

5.1 Kritisk diskursanalys

Winther Jørgensen och Phillips beskriver diskursanalysen som en ”paketlösning”. De menar att vid en undersökning med diskursanalytisk grund är ”teori och metod sammanlänkade” (2000:10). Winther Jørgensen och Phillips beskriver att ”paketet” består av fyra delar vilka skall användas vid diskursanalys. Dessa är; ”filosofiska /.../ premisser angående språkets roll i den sociala konstruktionen av världen; för det andra teoretiska modeller; för det tredje metodologiska riktlinjer för hur man griper sig an ett forskningsområde; och för det fjärde specifika tekniker för språkanalys.” (2000:10)

Begreppet diskurs är mångfacetterat och komplext. Det används för att beskriva att det är ett särskilt område som behandlas/diskuteras, exempelvis; hälsodiskurs, ekonomidiskurs m.fl. I mitt fall är det så klart socialtjänstdiskursen som står i fokus för undersökningen. Giddens (2003) beskriver att diskursbegreppet anger en gemensam syn på hur olika fenomen gestaltas och beskrivs och i andra led förstås och talas om. Winther Jørgensen och Phillips (2000:7) definierar diskurs som ”... ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen).”. Giddens (2003) menar att diskurser förändras över tid och därigenom också förändrar hur människor tänker och handlar rörande ett givet fenomen. De som har makten över diskursen har genom detta också makten att förändra och påverka hur människor skall tänka och kommunicera kring ett fenomen, exempelvis socialtjänsten.

I min analys av empirin vilken jag beskriver i ett senare kapitel har jag använt mig av en av dimensionerna i Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys vilken finns återgiven i Winther Jørgensen och Phillips (2000). De tre dimensionerna är ’diskursiv praktik’, ’text’ och ’social praktik’. Winther-Jørgensen och Phillips (2000) beskriver att omfånget på en undersökning varierar utefter vilka av metodens delar som används samt att en undersökning inte behöver innehålla alla de tre dimensionerna. Jag har av tids- och utrymmesskäl endast använt mig av dimensionen ’text’ i min undersökning. Inom dimensionen ’text’ finns en mängd olika analysverktyg att tillgå. Jag har i min undersökning använt mig av verktygen interaktionell kontroll samt modalitet.

Interaktionell kontroll anger förhållandet mellan olika talare samt vem som äger rätten att bestämma vad som skall skrivas. Utöver detta redskap berättas även om begreppet modalitet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Begreppet modalitet anger hur

skribenten gestaltar sin egen, eller personen artikeln handlar om, position i förhållande till det som skrivs. En rubrik kan som exempel formuleras på tre olika sätt vilka alla får olika inverkan på vilken diskurs som skall råda, det råder en gradskillnad i det som skrivs. Exempel: ”Socialtjänstens handläggare är inkompetenta”, ”Socialstyrelsen kritiserar socialtjänsten –inkompetenta handläggare”, ”Är socialtjänstens handläggare inkompetenta?”. Dessa olika formuleringar ger olika genomslagskraft till budskapet som förmedlas vilket också påverkar hur budskapet mottas och återges i det sociala samspelet individer emellan samt kunskapsbildningen (Winther Jörgensen & Phillips, 2000).

Winther Jörgensen och Phillips (2000:88) berättar att massmedierna presenterar ”... tolkningar som om de vore fakta, dels genom att använda kategoriska modaliteter och dels genom att använda objektiva och inte subjektiva modaliteter (till exempel genom att säga ”den är farlig” i stället för ”vi anser att den är farlig”). Mediernas användning av kategoriska modaliteter både speglar och främjar deras auktoritet.”.

5.2 Sökprocess

Artiklarna vilka ligger till grund för undersökningen har jag uteslutande funnit via Mediearkivet. Mediearkivet är en internetbaserad databas som möjliggör sökningar av artiklar ur flera av Sveriges större tidningar. Jag har i mitt sökande efter artiklar att ingå i min empiri använt mig av söksträngen; socialtjänst* barn*. Vid denna sökning fick jag 18246 träffar. För att förfina min sökning valde jag artiklar från år 2007 och fick då ned antalet träffar till 1853. Eftersom jag är intresserad av vilken bild som gestaltas i rikstäckande massmedia valde jag sedan att bara visa artiklar ur Aftonbladet. Vid denna förfining begränsades antalet artiklar till 75 stycken. Jag granskade dessa 75 artiklar och valde bort de artiklar som inte var relevanta för mig. Slutligen kvarstod tio artiklar vilka jag använt som empiri för undersökningen.

5.3 Urval

Jag har från börjat varit intresserad av hur bilden av socialtjänsten gestaltats i massmedia. Jag har valt att granska artiklar ur Aftonbladet då denna tidning ges ut i hela Sverige och jag kan i södra Sverige läsa om ett uppmärksammat fall som skett i landets norra delar. Dessutom är det oftast kvällspressens löpsedlar som finns uppsatta vid försäljningsställen varför deras budskap kan tänkas nå ut även till dem som inte köper tidningen. För att få en hanterlig mängd artiklar att arbeta med har jag valt att granska artiklar skrivna år 2007.

Utöver denna inramning har jag även valt bort artiklar som inte handlar om barn och unga då det är dessa ärenden som intresserar mig. Jag har inte valt bort artiklar som har karaktären av en krönika. Detta val har jag gjort eftersom dessa artiklar även bidrar till skapandet av olika diskurser. Det kan tyckas som att tio artiklar är ett litet material att arbeta med men som jag beskriver i metoddelen så är jag inte ute efter att kvantifiera mitt material utan få en djupare förståelse för fenomenet i fråga.

5.4 Bearbetning av empiri

Inledningsvis lästes de artiklar vilka utgör empirin i undersökningen igenom för att skapa en överblick av vad som skrevs och hur det skrevs. Texterna lästes sedan igenom flera gånger för att ”lära känna” texterna. Som ett första steg i min analys kunde jag utifrån denna noggranna genomläsning identifiera tre olika diskurser för hur socialarbetaren framställs i artiklarna. Vidare granskades artiklarna ytterligare utifrån de identifierade diskurserna genom att söka efter citat och viktiga textavsnitt. Dessa citat och textavsnitt har sedan använts och analyserats utifrån vald metod. Detta har inneburit att jag granskat utvalda texter och analyserat dem genom att granska hur modalitet och interaktionell kontroll framställs i dem.

5.5 Etiska överväganden

De artiklar jag har använt som min empiri för undersökningen är tillgängliga för allmänheten. Att granska dessa utifrån min önskan att öka förståelsen för hur socialtjänsten gestaltas anser jag inte kunna vara någon till skada. Det som kan finnas med i åtanke är att resultatet av min undersökning kan leda till att bilder och uppfattningar av hur socialtjänsten bedriver sitt arbete förstärks, oavsett om den bilden är positiv eller negativ. Detta skulle i sämsta fall kunna leda till att negativa maktrelationer mellan massmedia och socialtjänst förstärks och ytterligare etableras. I bästa fall kan undersökningen utmynna i att läsaren på ett nytt sätt kritiskt granskar det som skrivs och bildar sin egen uppfattning om hur saker och ting gestaltas på olika sätt.

6. Metoddiskussion

I denna del ämnar jag beskriva olika begrepp vilka är relevanta för bedömningen av en undersöknings kvalitet. Jag skall försöka granska min egen undersökning i ljuset av dessa

begrepp. Vidare kommer jag att diskutera metoden som valts för undersökningen, dess eventuella brister och/eller fördelar.

6.1 Kritisk granskning av undersökningens metod

Jag anser att den valda metoden har fungerat väl för min undersökning och dess syfte. Jag har valt bort vissa delar av metodens dimensioner. Detta har gjorts eftersom en undersökning genomförd med alla den kritiska diskursanalysens komponenter hade blivit alltför omfattande och tidskrävande. Detta kan så klart ha påverkat resultatet av undersökningen men jag anser mig ändå ha fått en god inblick i hur massmedia gestaltar socialtjänsten. Vid en fullständigt genomförd kritisk diskursanalys hade jag även genomfört intervjuer, dels med texternas upphovsmän men även med dem som tar del av texterna och dem som omnämns i texterna, i mitt fall personer inom socialtjänsten. Detta skulle ha givit en mer fördjupad förståelse för hur diskurser skapas och skapar den verklighet personerna vistas i. Som Winther Jörgensen och Phillips (2000) berättar så kan man välja att bara använda sig av vissa dimensioner av den kritiska diskursanalysen. Detta kan tänkas få till följd att undersökningen inte blir så omfattande som den hade blivit vid användande av samtliga dimensioner. Jag är givetvis medveten om att förståelsen för hur massmedia gestaltar socialtjänsten hade kunnat bli ännu större vid en fullständigt genomförd kritisk diskursanalys men jag har inte ansett att utrymme för detta har getts inom ramarna för denna undersökning.

Samtidigt som jag uppfattar kritisk diskursanalys som en funktionell metod så har jag haft svårt att förstå hur en undersökning skall genomföras enligt metoden. Metoden beskrivs i vissa fall något "svävande" samt som en relativt ostrukturerad metod, det finns inte någon mall för hur en undersökning **skall** genomföras vid användandet av metoden vilket även Winther Jörgensen och Phillips (2000) beskriver.

En annan tanke som kan väckas är den att jag genom att begränsa mig till en enda söksträng; socialtjänst* barn*, har gått miste om vissa artiklar som hade kunnat ge en fylligare bild kring problemområdet. Med en utökad söksträng hade jag möjligtvis uppnått en större empiri vilket i sin tur kunnat leda till att jag rent hypotetiskt hade kunnat identifiera fler förmedlade diskurser i min undersökning. Samtidigt stärker mitt granskande av tidigare forskning att det är de diskurser jag funnit som är de dominerande inom problemområdet.

Jag har också i mitt sökande efter artiklar till min empiri valt att begränsa mig till artiklar publicerade under ett specifikt år vilket så klart kan ha påverkat mitt resultat. Eftersom massmedias skildring av socialtjänstens barnavård till stor del baseras på större, omvälvande händelser skulle denna avgränsning kunna få betydande konsekvenser för resultatet av en undersökning om det under året skett några sådana händelser.

6.2 Validitet, reliabilitet och reflexivitet

Hartman (2004:146) beskriver validitet som "... hur *korrekt* observationen är, det vill säga hur väl den visar oss världen som den är.". Bergström och Boréus (red. 2005) menar att forskaren måste vara medveten om sin egen förförståelse då forskaren genom sin närvaro konstruerar sitt studieobjekt. Forskarens förförståelse påverkar även det resultat en undersökning presenterar vilket måste beaktas. Bergström och Boréus (red. 2005:35) beskriver att "Om en forskare ökar förståelsen av sin förförståelse, t.ex. genom att lära sig mer om sin egen vetenskapskultur och den sociala kontext i vilken undersökningarna äger rum, ökar också möjligheten till god validitet i studierna ...". Jag anser mig ha säkrat validiteten i undersökningen genom att ha tagit i beaktande min egen förförståelse och försökt att förstå och utveckla denna förförståelse utifrån arbetets genomförande. Jag har under arbetets gång varit medveten om hur jag som forskare själv påverkar undersökningens resultat. Jag anser att undersökningens validitet stärks genom det faktum att jag uppnått ett liknande resultat som tidigare undersökningar vilka jag granskat.

Hartman (2004) beskriver att reliabilitet i en undersökning innebär att samma observation skall kunna upprepas samt att andra forskare skall kunna göra samma observation. Bergström och Boréus (red. 2005) menar att reliabilitet handlar om att vara noggrann i alla aspekter under arbetet med en undersökning. De berättar vidare att "För de flesta textanalyser är t.ex. tolkningsaspekten en reliabilitetsfråga. Vilken tolkningsstrategi än är måste textläsningen vara tillräckligt noggrann för det syfte man har." (Bergström och Boréus (red. 2005:35). Jag har i min undersökning på alla sätt jag kan försökt vara noggrann i mitt läsande av texterna. Jag har under läsandet hela tiden haft min frågeställning i bakhuvudet för att på så vis läsa texterna på "rätt" sätt. Jag har under läsningen och analyserandet hela tiden strävat efter att få en förståelse för hur socialarbetaren gestaltas. Utöver detta har jag även beskrivit hur jag har genomfört min undersökning för att den skall kunna upprepas eller utvecklas om någon så finner

intressant vilket kännetecknar en hög reliabilitet. Vidare är de artiklar jag granskat tillgängliga för allmänheten utan restriktioner och därför har jag säkerställt en transparens i min undersökning som ytterligare bidrar till dess reliabilitet.

Begreppet reflexivitet hänsyftar till att en undersöknings resultat är en produktion skapad av en forskare som befinner sig i en viss diskurs, varför resultatet också präglas av denna diskurs. Detta kan liknas vid den hermeneutiska cirkeln där förvärvade kunskaper och erfarenheter hela tiden förändras och förändrar hur forskaren ser på forskningsobjektet (Gilje & Grimen, 2007). Inom den diskursiva forskningen finns inte några ”sanningar” om hur verkligheten är, alla forskningsresultat blir en del av diskurskampen (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). För egen del har begreppet reflexivitet inneburit att jag under arbetet med undersökningen ofta reflekterat över min egen roll inom diskursen, hur jag påverkar den men även hur den påverkar mig samt vilka konsekvenser detta får. Jag är medveten om att det resultat jag redovisar inte är någon allena rådande sanning, utan har påverkats av mig själv och den tidigare forskning jag har studerat. Jag är medveten om att de diskurser jag presenterar står i kontrast mot ett flertal andra diskurser vilka alla inbördes konkurrerar.

7. Resultat och resultatanalys

I detta avsnitt ämnar jag att redogöra för det resultat jag har uppnått samt den resultatanalys som gjorts under arbetet med undersökningen. Empirin består av tio artiklar, alla publicerade i Aftonbladet året 2007. Jag har utifrån dessa tio artiklar valt ut ett antal citat vilka jag bedömer vara mest beskrivande. I vissa citat är det myndighetspersoner som uttalar sig, i andra är det journalisten som beskriver olika händelser och uttalanden. Genom granskningen av artiklarna har jag identifierat tre diskurser vilka jag beskriver nedan samt vilka citat som ingår i respektive diskurs. Som jag tidigare beskrivit är samtliga artiklar hämtade ur Aftonbladet varför jag nedan inte kommer att ange detta i referenser utan endast ange sidnummer och publiceringsdatum. Jag vill för tydlighetens skull tillägga att diskursernas rubriker är konstruerade av uppsatsens författare.

7.1 Socialtjänsten är “Lat och Flat”

Den här diskursen präglas av att artiklarna förmedlar bilden av att socialtjänstens insats är otillräcklig eller obefintlig. Rapporteringen är starkt kritisk mot socialtjänsten.

070619 (s. 4) beskrivs hur Länsstyrelsen riktar skarp kritik mot en kommun eftersom de anser att socialtjänsten "... flera gånger struntat i att utreda barns behov trots att anmälan varit alarmerande". Det berättas i artikeln att den aktuella kommunen bara utreder "... var femte anmälan om barn som riskerar att fara illa". En socialkonsulent på Länsstyrelsen uttalar sig rörande den aktuella kommunen och menar att Länsstyrelsen identifierat ett antal fall där barn inte fått den hjälp de hade behövt.

070412 (s. 10) beskrivs hur en far utsatt sin dotter för "... övergrepp i flera års tid. Utan att socialen ingrep." Det berättas vidare att dottern flyttade hem till sin far och bodde hos honom "... i fem år, trots att socialtjänsten fick flera anmälningar om att hon for illa. Både skolan och polisen slog flera gånger larm om hennes situation." I artikeln går socialchefen i aktuell kommun ut och offentligt ber om ursäkt för att socialtjänsten inte gjort vad de borde och därigenom har brustit i sin hantering av ärendet.

070420 (s. 21) skriver artikelförfattaren att hon hoppas att cheferna på socialtjänsten "... ligger vakna om nätterna. Men självklart gör de inte det." Artikeln beskriver att handläggarna på socialtjänsten "...vägrar gå utanför ramen för sin yrkesutövning." Artikelförfattaren undrar hur det går till "... när en människa blir så flat, så feg, så ynkelig?" Hon beskriver socialtjänsten som "... satans svikare." Artikelförfattaren avslutar sin artikel med att hon tänker "... hoppas på ett samhälle där individens ingripande får avgörande betydelse för om ett barn slipper ur sitt helvete eller tvingas leva kvar med myndigheternas goda minne."

070414 (s. 24) beskrivs i artikeln hur socialchefen i en kommun hotats till livet. Artikelförfattaren finner "... inte ord för hur skamligt ni har betett er mot ett hjälplöst litet barn, som ni enligt era egna instruktioner var skyldiga att hjälpa. /.../ När ett fartyg går på grund är kaptenen ansvarig – även om han sov."

070110 (s. 6) berättas hur en familj som sökt hjälp hos socialtjänsten efter att ha blivit utkastade från en släkting blev avvisade. Familjen begärde hjälp med boende och underhåll men begäran "... avslogs och familjen erbjöds att återvända till sin hemkommun."

7.1.1 Analys

Artiklarna som tillhör denna diskurs präglas av hög modalitet. De som får komma till tals i artiklarna framställer som säkert att socialtjänsten inte har gjort vad de borde. Det råder inget tvivel om att socialtjänsten gjort fel genom att göra för lite samt att personen/erna i artikeln **vet** att så är fallet. Diskursen bekräftas av den tidigare forskningen, jag kan i min undersöknings resultat finna likheter med resultatet av tidigare undersökningar. Enligt Cohen (2002) utmålades socialtjänsten i Storbritannien som kallhjärtade, oengagerade byråkrater vilka inte ingrep i tid för att skydda barn. I likhet med den tidigare forskningen har jag i mina artiklar stött på en del kraftuttryck vilka starkt kritiserar socialtjänsten, som exempel på detta kan nämnas artikeln publicerad 070420 där författaren benämner socialtjänsten som ”satans svikare”. Nämnas kan även att företrädare för socialtjänsten bara får komma till tals i en av artiklarna och då handlar det om att socialchefen går ut och ber om ursäkt offentligt för att de brustit i hanteringen av ett ärende, något som ytterligare vederlägger den förmedlade diskursen av att socialtjänsten inte sköter sitt uppdrag. Detta är ett exempel på vad Winther-Jørgensen och Phillips (2000) benämner interaktionell kontroll, vilket handlar om vem som äger agendan och kan bestämma vad som skall skrivas. Detta styr också vilken bild som förmedlas och därigenom även vilken diskurs som kommer att råda.

7.2 Socialtjänsten är ”Obstinat och Rabiät”

Denna diskurs präglas liksom den förra av att det förmedlas en negativ bild av socialtjänsten. Artiklar tillhörande denna diskurs ger en bild av att socialtjänsten gör alltför mycket, utan att ha fog för sina insatser.

070828 (s. 11) kommer tre syskon till tals rörande sin uppväxt, de har alla varit fosterhemsplacerade. I artikeln berättas bland annat att ”Mamma och pappa behövde stöd och avlastning efter dödsfallen. Men i stället placerades vi i fosterhem ...”. Vidare berättas att ”I över fem år var syskonen skilda från varandra.” och att ”... besöksförbud för föräldrarna utfärdades samtidigt som systrarna utsattes för psykisk och fysisk terror i sitt nya hem ...”. Enligt artikeln kämpade barnens föräldrar under hela tiden för att få tillbaka vårdnaden om sina barn men det tog fem år innan barnen återlämnades.

071027 (s. 16) berättar en kvinna hur hon som vuxen börjat minnas händelser från när hon var barn. Hon berättar att hennes föräldrar var ”... i en situation som var ohållbar. Så

barnavårdsmyndigheterna tog hand om saken /.../ Sen kom den stora svarta bilen, full med tanter och farbröder. De slet Kikki ur pappas armar och stängde in henne i bilen. – Den sista minnesbilden jag har är att jag ligger där bak och skriker och slår på bakrutan.” Kvinnan berättar vidare att hon när hon ser på sina ”... egna barn och ser deras syskonkärlek förstår jag allt det jag blev snuvad på.”

070712 (s. 26) berättar en kvinna att hon ”... fick en sommarstuga. Då kom socialen och tog ifrån henne dottern Beatrice. Orsak: huset ansågs olämpligt för barn.” Vidare berättar kvinnan att hon och hennes sambo blev kallade till ett möte men kunde inte närvara varför de ville ändra datum. Hon berättar att ”Två dagar efter det utlysta mötet kom fem poliser och två socialsekreterare och tog med sig Beatrice.” Kvinnan försökte förgäves få tillbaka sin dotter genom att föreslå olika åtgärder, ”... socialtjänsten sa nej. Beatrice hade placerats i ett jourhem på en hemlig ort och Jessica fick inte veta vad som hade hänt med henne.” I artikeln beskrivs också att ”Efter två veckor, och hjälp av en advokat, fick paret träffa sin dotter i en timme.” Paret överklagade beslutet till Länsrätten vilka gav kvinnan rätt.

070319 (s. 20, 21, 22) berättas en historia om en 14-årig flicka vilken varit placerad på fyra olika institutioner och familjehem sedan hon var 12 år. Alla personer runt omkring flickan är överens om att hon skulle må bättre utanför ett behandlingshem. Det beskrivs att ”Behandlingshemmet har jobbat hårt med att få socialtjänsten att förstå hur långt Debbie har kommit .../.../ Trots det har myndigheterna bestämt att tvångsplaceringen av Debbie ska fortsätta.” Det berättas att socialtjänsten inte hittade fler lediga fosterfamiljer varför Debbie placerades på institution när hon var tolv år gammal. På institutionen var det kaos, artikeln berättar att ”Flera gånger larmade hon socialen, försökte förklara att hon inte kunde stanna.”. Debbie ”... fick veta att hon var under utredning i en trygg miljö. Bland ungdomarna fanns heroinister, anorektiker och psykiskt sjuka.” Artikeln avslutas med att Debbie berättar att hon vill bli journalist så att hon kan ”... skriva och påverka. Och sätta dit alla politiker som inte gör det de borde.”

7.2.1 Analys

Mest talande för kategorin är att socialtjänsten framställs som oförstående och rigid. I kategorin beskrivs att socialtjänsten gör för mycket utan att egentligen ha fog för sina insatser. I likhet med tidigare kategori får representanter för socialtjänsten inte komma till

tals rörande vad som sägs i artiklarna vilket tyder på en hög grad av interaktionell kontroll. Mitt resultat påminner om det resultat jag funnit under granskandet av tidigare forskning. Cohen (2002) berättar att socialtjänsten, och då i synnerhet barnavårdsutredare, utmålas som överambitiösa myndighetspersoner som ogrundat ingriper i, och kränker människors liv. Samtliga artiklar präglas av att de som omnämns i artiklarna utmålas som offer för socialtjänstens alltför kraftfulla ingripande. I två av artiklarna får andra auktoriteter komma till tals, just i detta fall är dessa auktoriteter ”offrens” advokater vilka stärker deras berättelse om att ha blivit felbehandlade. Artiklarna präglas av en hög nivå av modalitet, personerna vilka får komma till tals i artiklarna uppger att socialtjänsten har handlat fel genom att agera alltför kraftfullt.

7.3 Socialtjänsten är ”Förstående och Resonlig”

071121 (s. 11) publicerades en artikel vilken beskriver två föräldrar som sökte hjälp åt sin datorspelsberoende son. De beskriver att sonen ”... ljög, slutade gå ut och blev aggressiv när föräldrarna tog ifrån honom datorn.”. Föräldrarna sökte hjälp från skolan men ”... togs inte på allvar.”. De gick även till psykolog med sonen men dit vägrade han att återvända. Familjen flyttade till en annan kommun och sökte där ”... hjälp hos socialtjänsten som tog deras problem på allvar. Resultatet blev en färsk dom från Länsrätten: pojken ska tvångsvårdas på ett behandlingshem eftersom hans beroende av dataspel kan jämföras med missbruk. –Jag är oerhört tacksam att de förstod vårt problem och agerade, säger mamman.”.

7.3.1 Analys

Intressant för mig och undersökningen att denna kategori kunde identifieras i materialet. Lundström (2004) berättar att han i sin forskning noterade en högre andel positiva artiklar i lokalpressen. I denna artikel kan modaliteten anses vara hög eftersom berättelsen det i berättelsen framgår tydligt att det är modern som står för uppgifterna. Detta stärks genom att i artikeln ha med ett citat där kvinnans egna ord framkommer. Det går i artikeln inte att utläsa hur socialtjänsten ställer sig till det som omnämns i artikeln. Noterbart är att det i artikeln beskrivs att kvinnan är ”... oerhört tacksam ...” men det framgår inte till vem denna tacksamhet riktas, om det är till socialtjänsten eller Länsrätten.

8. Konklusion

Jag uppfattar utifrån min undersökning av det sociala arbetet att det i medias skildring finns en spännande dikotomi; socialtjänsten gör antingen för mycket eller för litet. Sällan eller aldrig gör socialtjänsten lagom mycket.

Intressant är hur socialtjänsten till stor del skildras som något negativt. Som Lundström (2004) beskriver så finns det en skillnad i hur lokalpress samt rikstäckande press gestaltar socialtjänsten. Lundströms resultat pekade på att lokalpressen i större utsträckning gestaltade socialtjänsten som något positivt medan rikstäckande press förmedlade en mer negativ bild. Detta är en diskurs jag inte kunnat undersöka eftersom jag fokuserat min undersökning enbart på rikstäckande media vilket kanske kan ligga till last för min undersökning. Noterbart i sammanhanget är att kvällspressen till stora delar lever av att sälja lösnummer vilket får som naturlig följd att de har en högre benägenhet att formulera artiklar med en mer "sensationsartad" prägel eftersom dessa upplagor säljer bättre. En tanke kring detta kan vara att lokalpress har en fast kundkrets i form av prenumeranter varför de inte behöver skapa liknade "sensationsartade" artiklar. Jag kan se att mitt resultat knyter an till det resultat Lundström (2004) har uppnått vad gäller hans studier av den rikstäckande pressens gestaltning av socialtjänsten. Han har identifierat tre olika diskurser av vilka två överensstämmer med mitt resultat. Socialtjänsten gör antingen alldeles för lite för att förhindra att ett barn far illa (Lat och Flat) alternativt gör de för mycket i situationer där insatser egentligen är onödiga och överflödiga (Rabiat och Obstinat).

Jag har under arbetet med undersökningen vid flera tillfällen känt mig frustrerad eftersom jag under arbetet med studien även arbetat som socialsekreterare och min egen uppfattning är att socialsekreterarens egen röst sällan eller aldrig hörs. Jag har upplevt att denna frustration stärkts i arbetet med analyserandet av den tidigare forskning jag granskat, sällan eller aldrig får (eller tillåts) socialarbetaren komma till tals rörande de ärenden artikeln/artiklarna behandlar vilket skapat en ensidig bild av vad som hänt och gjorts i ärendet. Vid vissa tillfällen har jag velat skrika ut; "Men se för helskotta till helheten, granska vad som gjorts tidigare och vad jag velat göra innan ni dömer mig!".

Jag kan härleda min frustration till det Ayre (2001) beskrivit angående komplexiteten inom yrket som socialarbetare. Han menar att det i samhället idag finns en dualitet i rädslorna inom det beskrivna området. Allmänheten är orolig och rädd för att deras barn skall utsättas för något brott medan socialarbetaren i sin tur är rädd för att bli uthängd i media som inkompetent och på ett eller annat sätt ansvarig för att ett barn farit illa. Det jag reflekterat över är varför socialtjänsten sällan eller aldrig får komma till tals, huruvida detta beror på socialtjänsten eller på massmedia. Jag har även reflekterat över varför socialtjänsten inte i större utsträckning kommer till tals i massmedia. Jag har identifierat olika orsaker till detta varav en kan vara att massmedia inte tillfrågar socialtjänsten. En annan förklaring kan vara att socialtjänsten väljer att inte medverka till massmedias rapportering varför de inte heller ges möjlighet att påverka den rådande diskursen. Oavsett vilken av förklaringarna som anses rådande så är konsekvensen densamma, massmedia är den instans vilken bestämmer över vilken diskurs som skall råda.

Symptomatiskt för skildringen av socialtjänsten är att massmedia fokuserar på att identifiera en syndabock vilken kan ställas till svars för det som skett. Ferguson (2004) menar att massmedia har en funktion att fylla i identifierandet av vem som är skyldig till det ohyggliga som inträffat. Sällan är det styvfadern som de facto misshandlat sin styvdotter som utmålas som skyldig. Enligt Ferguson (2004) är det socialtjänsten som misslyckats med sitt uppdrag att skydda flickan, de borde ha kunnat identifiera risken hon exponerades för om de bara hade gjort sitt jobb på ett korrekt sätt. I detta resonemang instämmer även Ayre (2001). I min undersökning har jag nått ett resultat vilket visar på att socialtjänsten hade kunnat göra mer om de bara hade varit tillräckligt kompetenta. Utifrån detta är socialtjänsten i min undersökning skyldiga till att barn far illa i sina hem, alternativt ”rövas bort” trots att de egentligen hade det bra där de befann sig.

En ytterligare sak att reflektera över är att massmedias skildring av barnavårdsarbete intensifieras under perioder då särskilt explicita fall har uppdagats. Detta påverkar så klart massmedias skildring av området och i förlängningen även min och andras undersökningar. Mina artiklar är publicerade under 2007 men flera av artiklarna som ingår i diskursen ”Socialtjänsten är Lat och Flat” grundar sig på ett och samma ärende vilket under året fick stor massmedial uppmärksamhet.

Referenser

Litteratur

Beck, Ulrich (2000). *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos AB

Bergström, Göran & Boréus, Kristina, red. (2005). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Blomberg et al. (2004). 'Medier och samhällsvetenskap' i Blomberg et. al. red. (2004). *Sociala problem och socialpolitik i massmedia*. Lund: Studentlitteratur.

Burr, Vivien (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routhledge.

Cohen, Stanley (2002). *Folk Devils and Moral Panics*. London: Routhledge.

Ferguson, Harry (2004). *Protecting Children in Time: Child Abuse, Child Protection, and the Consequences of Modernity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Giddens, Anthony (2003). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Gilje, Nils & Grimen, Harald (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos AB.

Hadenius, Stig & Weibull, Lennart (2003). *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Hartman, Jan (2004). *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.

Lundström, Tommy (2004). 'Mellan vardag och dramatik. Pressens bevakning av socialt arbete med utsatta barn och unga'. i Blomberg et. al. red. (2004). *Sociala problem och socialpolitik i massmedia*. Lund: Studentlitteratur.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapliga artiklar

Ayre, Patrick (2001). Child Protection and the Media: Lessons from the Last Three Decades. *British Journal of Social Work*. Vol. 31, ss. 887-901.